

Hra o Orteny

Dominik Melichar

Hned první den knižního svátku Svět knihy se udělovala tradiční, již devětadvacátá Cena Jiřího Ortena. Podle moderátora ceremoniálu Lukáše Hejlíka byly letos vůbec poprvé nominované jen ženy – a to Sára Vybíralová s povídkovým souborem *Spoušť*, Zuzana Lazarová s básnickou sbírkou *Železná košile* a Helena Černohorská s novelou *O trudném konci Marie Večeřové a korunního prince Rudolfa*. V každém případě na rozdíl od posledních dvou ročníků, kdy dominovala poezie, se letos do popředí dostaly výrazné prozaické počiny. A právě próza nakonec i vyhrála. Už není tajemstvím, že zvítězila *Spoušť* Sáry Vybíralové, kterou vydalo nakladatelství Host. V jaké konkurenci však? A co si o všech nominovaných knihách myslela porota? Pojďme si letošní Cenu Jiřího Ortena trochu přiblížit.

Vyjma moderátora, herce a autora projektu scénického čtení *Listování* Lukáše Hejlíka, a všech tří autorek byla na předávání ceny přítomna i kompletní porota ve složení Jindřich Jůzl (předseda poroty), Blanka Činátlová, Radek Malý (laureát CJH z roku 2003 za básnickou sbírku *Vraní zpěvy*), Olga Stehlíková a Miloš Urban. V širší nominaci, z níž nakonec vykryštovala trojice autorek, byl například i Pavel Bušta a jeho *Sigmundovy mûry*. Co si o jeho povídkách myslí Dáša Beníšková, si můžete přečíst na str. 76.

O *Železné košili* Zuzany Lazarové jsem se rozepsal v tradičním přehledu *Ze současné české poezie* na str. 79. Zajímavé je srovnání s tím, co bylo o této sbírce vyřčeno na ceremoniálu. Laudatio přednesla básnířka, bohemistka, redaktorka a literární kritička Olga Stehlíková. Pustila se v něm do veselé metaforičnosti, když nejprve Lazarovou přirovnala k zedníkovi, který pečlivě staví dům. Tak pečlivě zjevně Lazarová stavěla své verše, které zas Stehlíková označila za sešíkované vojáky. Ano, mluví se o básních Lazarové jako o surrealismu, ano, je v nich cítit proud, dokonce velmi široký proud asociací, ale rozhodně to nejsou asociace volné. Lazarová je podle Stehlíkové jako vojáky drží i v té šířce na uzdě. Koneckonců to formulovala i porota, která sbírku ocenila za „napětí mezi racionální konstrukcí a surrealistickým východiskem, které drží krajnosti na uzdě“. V tom, co básně sdělují o světě, ale koneckonců i o své autorce, pak Stehlíková neváhá jít až do nejstarší mytologie a někde za verši spatřuje nezdárnou a nezávislou sestru Evy – Lilith.

Jako první se však ke slovu dostala Helena Černohorská a její lyrický příběh *O trudném konci Marie Večeřové a korunního prince Rudolfa*. Z hlediska současné literatury je možná ještě pozoruhodnější než vítězná *Spoušť* Sárý Vybíralové, která byla označena za literaturu dalece český kontext přesahující. Novela o panu Josefovi a panu Macínkovi, hostinské paní Rackové a vůbec

dalších ze vsi beze jména, v níž se na podzim „domky propadaly do bahna, v zimě ze země znovu povstávaly a proměňovaly se v samotu uprostřed ruské stepi z Buninových povídek“, je totiž psaná jazykem už téměř mrtvým. Je to jazyk lyrického vyprávění, jazyk cudný, vlídný a trochu smutný. Stejně cudný a vlídný, jako jsou jeho postavy, které mají spíše rozměr obrázku než plastické bytosti. Vše zásadní se točí kolem pana Josefa a pana Macínka – dvou stárnoucích mužů s osudy, které by jednoho zlomily, ne tak však naše hrdiny. Jejich příběhy jsou řečeny s hlubokým citem a porozuměním, oba ale žijí dál ve svých domech, než se pan Macínek k panu Josefovi nastěhuje a naruší tak jeho milovanou samotu s knihou. V té době také pan Josef pozná hospodu, do níž vůbec nechodil, a v ní překrásnou paní Rackovou, hostinskou, na niž děsně žárlí hostinský pan Racek, neboť na ní chlapi v hospodě můžou oči nechat a ona zas sem tam dopustí, aby nejen oči. Vyprávění ve stylu „obrázků z vesnice“ doplňuje příběh faráře ze sousední vsi, který nemůže chodit na pivo do místní hospody, protože se chlapi před ním stydí pít. A tak i on zavítá do hospody pana Racka a paní Rackové. Jednou paní Racková všem povypráví o divadelní hře *O trudném konci Marie Věčeřové a korunního prince Rudolfa*, kterou přímo pro ni napsal jeden dramatik z Prahy. První část příběhu končí tím, že se začne připravovat inscenace této hry, režie se ujme pan farář, Marie paní Racková a Rudolfa pan Josef, do něhož se paní Racková zjevně zamilovala.

*Olivierova kniha Marie Večerové
a kronika prince Rudolfa*

Příběh o Marii Večerové a princovi Rudolfovi však nakonec zůstává spíše v skrytu jako metaforický rámec pro osudy především paní Rackové. Více se o divadle a dramatu nedočtete.

Přípravou inscenace by děj klidně mohl skončit, byť by z něho nakonec byla jen delší povídka. Druhá část už totiž vypráví příběh paní Rackové od dětství přes všechny kotrmelce, kterými si děvče žijící na rozmezí obou válek a milující svobodu, operu a krásné šaty muselo projít, až po současnost v buninovské vesnici. Paní Racková bývala devčetem které je schopné vzít i za tu nejtěžší a nejhorší práci. Postupně se tady vykresluje poměrně tradiční motiv silné ženy zvládající osud a nakonec si dopřávájí trochu luxusu, by jí osud opět připravil nějaký zvrat, který jí však znovu nezlomí. Byť ani tato část neztrácí nic ze svého kouzla, přeci jen už je poněkud tendenční v recyklování malého osudu smýkaného nejrůznějšími zákrutami doby. Její příběh sepisuje pan Josef a přidává i komentáře svého soužití s panem Macínkem a jiné „radosti“, jimiž si člověk pravděpodobně v šedé normalizaci musel procházet.

Doba zůstává však pouze v náznaku. V celé novele je kladen důraz především na styl, který rozhodně překvapí a citlivého čtenáře chytne za srdce. Bohužel se v něm ovšem trochu utápí jakékoli emoční proporce, plastičnost postav a jejich vývoj. Celé to svým jemným, tichým,

kultivovaným projevem působí, jako by Helena Večeřová vlastnila obraz se všemi zmiňovanými postavami a dopřála k nim příběh. Nic to však nemění na tom, že se jedná o pozoruhodné dílo, které do užšího výběru CJH rozhodně patřilo. Což ostatně doložilo i laudatio Blanky Čínátlové, kde zaznělo, že Černoohorské novela je příběh, který jsme sice už nespočetněkrát četli, přesto ho však chceme číst znovu.

Přese všechno nakonec zvítězila Sára Vybíralová se svou prvotinou – povídkovým souborem *Spoušť*. Autorka žije střídavě v Praze a Paříži a francouzský kontext je patrný nejen v reáliích a obsahu některých povídek, ale ono vykročení z těsných hranic naší kotliny je cítit i v suverenitě, s jakou své texty autorka koncipuje, píše. Přestože hrdinové jejích povídek příliš suverení nejsou. Často jsou to spíše solitéři, lidé žijící si ve svém mikrokosmu, v němž zásahy jiných lidí či okolností povětšinou nevedou k ničemu dobrému. Název sbírky (a rovněž jedné povídky) *Spoušť* pak připomíná oba své zcela odlišné významy. V každé povídce se nejprve seznámíme s hlavní postavou a jejím zajatým, někdy obsedantním, někdy vcelku obyčejným, ale přesto pořádkem. Věci mají řád, člověk jistotu. A pak evakne spoušť a věci se začnou hýbat jiným směrem a autističtí obyvatelé svých světů buď vezmou věci do vlastních rukou (jako žena ve středním věku, která zorganizuje svůj vlastní únos právě v povídce *Spoušť*), nebo se začnou hroutit (žena, která se cíleně

vyhýbá intimnímu životu s muži, je jimi nakonec pronásledována v povídce Beze snů), nebo jsou nuceni řešit něco, na co nejsou zvyklí (vedoucí fabriky, jehož nejprve zamknou ve vlastní firmě a nakonec zjistí, že má probodané i pneumatiky u auta, v povídce Plech).

Nejcennější na textech Vybíralové je ovšem prvek očekávání, který nikdy nedojde naplnění, čímž rostoucí napětí v čtenáři jen vygraduje pocit bezmoci, neboť chce ten příběh dovyprávět, chce vědět, jak to bylo dál. Její texty nekončí pointou, což není nic neobvyklého, přesto je to jiné. Autorka pracuje se stavbou příběhů velice zručně a nikdy nepřipustí, aby ani v delších textech nedošlo ke ztrátě pozornosti, onoho očekávání, oné touhy. A přitom nejsou tyto příběhy něco neobyčejného, něco složitě vykonstruovaného. Jsou to spíš obyčejní lidé v obyčejném světě, kteří mají sice různé neurózy a nenaplněné tužby, jak se píše v anotaci, ale kdo je dnes nemá? Sára Vybíralová ovšem dokáže i v těchto obyčejnostech najít něco, co Miloš Urban, coby autor laudatia, nazval krásou. Neboť i zavazování tkaniček je krásné, máte-li tělo, které k tomu můžete použít, a krásnou duši, jíž si tuto krásu můžete uvědomit, prožít ji, potěšit se jí. Z této obyčejnosti možná vyčnívá poněkud mysteriózní povídka Velký třesk. Hlavní hrdina v ní potká tajemnou dívku, která ho zná, zatímco on ji ne. Ta ho vezme na velmi expresivní zinscenování Médey. Odsud zmizí, ocitnou se v jeho bytě, ona se svlékne a chce sex, on ne, pak přijde

---

Zuzana Lazarová: Železná košile

Fra 2015, 40 stran

HODNOCENÍ LÓGRU: 100 %

**Helena Černožorská: O trudném konci Marie Večeřové
a korunního prince Rudolfa**

Bylo nebylo 2015, 96 stran

HODNOCENÍ LÓGRU: 90 %

Sára Vybíralová: Spoušť

Host 2015, 240 stran

HODNOCENÍ LÓGRU: 100 %

její údajný přítel, střílí z pistole, ale je to jen maketa, pak dívka vyskočí z okna, ale najednou je za dveřmi, poté přicházejí další a další lidé, čemuž se hrdina unaveně podvoluje, a za chvíli vůbec není jasné, co se to vlastně děje, kdo všechno tu je a kam to celé směřuje a zda to všechno není jen sen.

Přesto povídka z hlediska konzistentnosti všech textů do celku zapadá. Některé povídky dokonce na sebe v určitých momentech navazují, takže se není čemu divit, když Urban s trochou básnické licence zařadil knihu mezi romány. Polyhlasný román zobrazující svět obyčejných lidí s obyčejnými osudy napsaný tak, že se jeví jako něco velice neobyčejného. A na úplném konci knihy je velkými písmeny poněkud manýristické FIN.